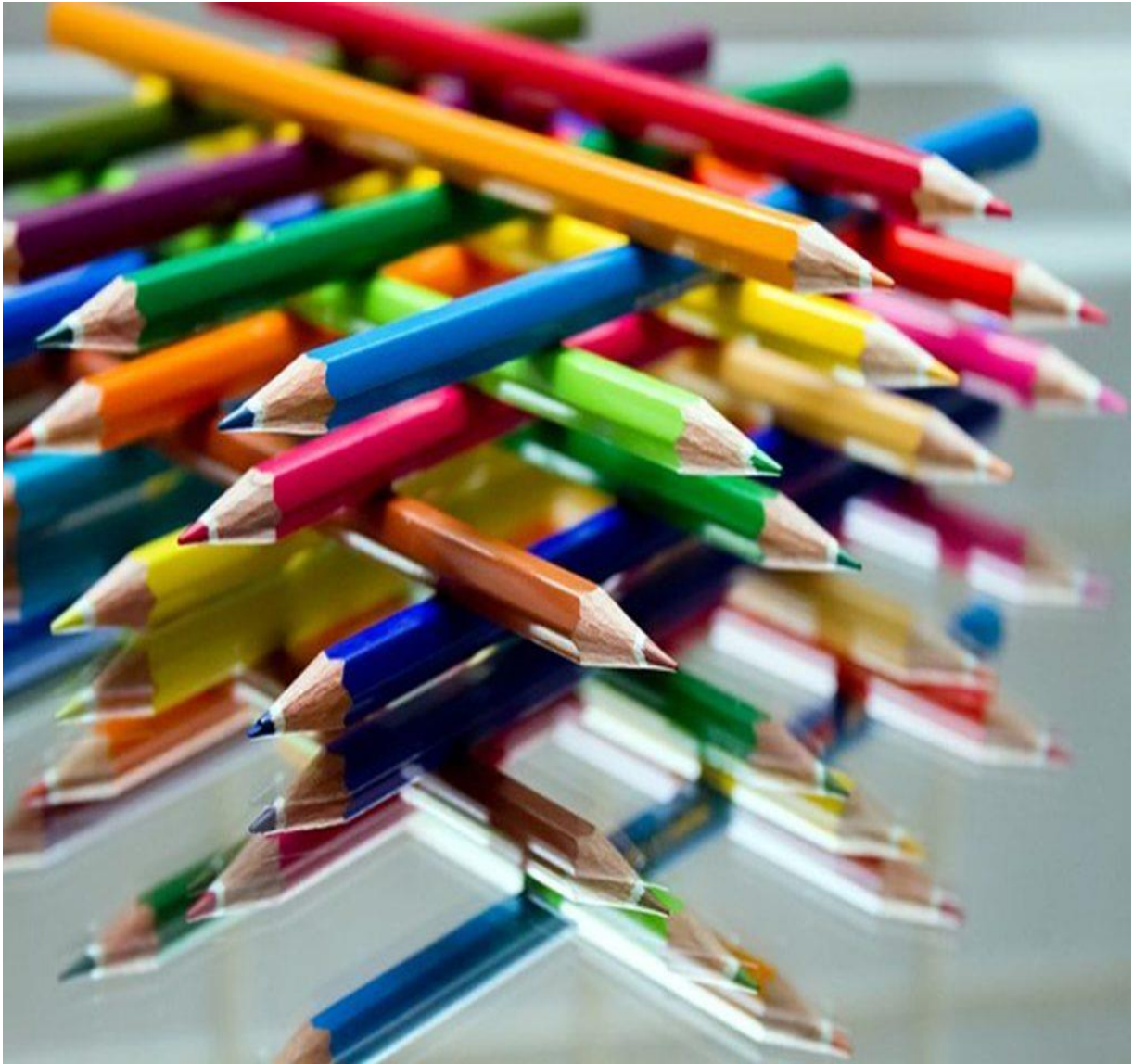

Marknadsskolan i Linköping – en rapport om en skola dränerad på resurser och försämrad kvalitet

Författare: Jan-Åke Fält 2024

Sammanfattningen

När friskolereformen infördes under början av 1990-talet talades det om mångfald, valfrihet, nedläggningshotade glesbyggsskolor och att med ökad konkurrens skulle vi få Europas bästa skola. I proposition 1991/92:230, Valfrihet i skolan, uttrycker Beatrice Ask de nya visionerna med orden ” Men jag hyser också en förhoppning att reformen skall starta en utveckling även av fristående skolor med andra profiler. Det kan handla om föräldrakooperativ, speciella ämnesprofiler eller nedläggningshotade glesbygdsskolor som kan få en ny chans under nytt huvudmannaskap.”

Verkligheten efter 30 år av friskolereform talar ett helt annat språk. Vi har fått en marknadsskola med ökad segregation, sänkta kunskapsresultat och fri dragningsrätt för de vinstdrivna aktiebolagsskolorna. I stället för mångfald har vi fått enfald där några få skolkoncerner kommit att dominera.

Denna rapport beskriver hur Linköpings kommun påverkats av marknadsskolan och hur den dräneras på resurser som borde komma elever och skolpersonal till del.

Förlusten i kvalitet och resurser som Linköping drabbats av kan uppskattas till **28 heltidstjänster/år** inom grundskolan och **37 heltidstjänster/år** inom gymnasieskolan. Eller uttryckt på annat sätt; vinsten som skolkoncernerna plockat ut från skolmarknaden i Linköping är ca **42 000 000 kronor/läsår**.

Vinsterna skapas med hjälp av sämre kvalitet där de vinstdrivna skolorna oftast har lägre lärartäthet, färre lärare med högskoleutbildning och ett segregerat urval av elever.

- Den lägre lärartätheten i grundskolan motsvarar 32 heltidstjänster om de vinstdrivna grundskolorna haft samma lärartäthet som de kommunala skolorna.
- Sex av nio vinstdrivna grundskolor har färre andel lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne jämfört med genomsnittet i de kommunala skolorna.
- Färre tillsvidareanställda lärare bland de vinstdrivna grundskolorna. I de kommunala skolorna har 92,9 procent av lärarna en tillsvidareanställning jämfört med de vinstdrivna grundskolorna där genomsnittet är 80,7 procent.
- I de kommunala gymnasieskolorna går det i genomsnitt 11,9 elever/lärare och i de vinstdrivande 14,8 elever/lärare.
- Den genomsnittliga andelen lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne är i de vinstdrivande gymnasieskolorna 62,3 procent. Motsvarande bland de kommunala skolorna är 94,5.
- Skolinspektionen beslutade den 15 januari 2024 om ett ge Fria Läroverken AB ett föreläggande att senast torsdag 20 juni 2024 vidta ”åtgärder avseende brister rörande prövning av kurs, skolans hantering av betygs kataloger och betygsättande lärare.” Samma skola har också extremt låg lärartäthet 24,8 elever/lärare jämfört med 11,9 i de kommunala gymnasieskolorna.

Källor och metod att beräkna vinster och försämrad kvalitet

All statistik kring elever, lärartäthet, elever/syv och socioekonomisk bakgrund är hämtade från Skolverket, www.skolverket.se/skolutveckling/statistik. Uppgifter om vinstmarginaler är hämtade från respektive skolkoncerns årsredovisningar. Storleken på ersättningen/skolpengen

till de vinstdrivna friskolorna är hämtat från Linköpings kommun. Uppgiften om genomsnittlig månadslön för grundskollärare respektive gymnasielärare är hämtad från Statistiska Centralbyrån. Samtliga uppgifter gäller 2022/2023 om inte annat anges. Om andra källor används redovisas de löpande i texten. Med vinstdrivna friskolor avses skolor vars företagsform är aktiebolag.

Vinst beräknat på skolkoncernernas rörelsemarginal (EBIT).

Ett sätt att räkna på skolföretagens vinster är att använda sig av hur stor rörelsemarginal som redovisas i företagens årsredovisningar. Då offentlighetsprincipen inte gäller för aktiebolag kan vi bara använda oss av de årsredovisningar som finns tillgängliga. I årsredovisningarna för de stora skolkoncernerna visas inte hur just exempelvis AcadeMedias lokala skola i Linköping går med vinst utan de siffror vi kan ta del av gäller koncernen i stort.

AcadeMedia anger i sin årsredovisning för 2021/2022 sitt lönsamhetsmål till 7–8 procent och redovisar för grundskolans en vinstmarginal på 7,1 procent. För gymnasieskolan låg den på 9 procent.

SVT rapporterar den 3 februari 2023 att ”En halv miljard i koncernbidrag skickas till Engelska skolans ägarbolag... Engelska skolan driver 46 skolor och fick in fem miljarder kronor i skolpeng och bidrag under ett och ett halvt år. Det är från det bolaget en halv miljard kronor har lämnat verksamheten.” Förtjänsten/rörelsemarginalen ligger med andra ord på 10%.

Kunskapsskolan redovisar i sin årsredovisning för 2021/2022 en vinstmarginal på 8 procent före avskrivning.

För skolkoncernen Fria Läroverken AB (ägare Anders Hultin) var vinstmarginalen 11,94 procent år 2022.

Vinsten för både grundskolan och gymnasiet har beräknats genom att använda en genomsnittlig procentuell vinstmarginal. För grundskolan har den uppskattats till 8 procent och för gymnasieskolan 9 procent.

Grundskolan i Linköping efter 30 år med friskolereform

Under läsåret 2022/2023 gick cirka 17 000 elever i någon av Linköpings grundskolor. 2600 eller cirka 15 procent av eleverna gick i en enskild driven skola/friskola. Nästan 2200, 85 procent, av dessa elever hade en vinstdriven huvudman. Av de dessa gick 70 procent, motsvarande 1500 elever, i någon av de större vinstdrivna skolkoncernerna som Internationella Engelska Skolan, AcadeMedia, Jensen, Kunskapsskolan och Tellusgruppen. 62 elever gick i en den religiösa stiftelseskolan Dar Al Uloum och i de två stiftelseskolorna Björkö friskola och Lillgårdsskolan går 230 respektive 170 elever.

Den totala andelen friskoleelever i landets grundskolor är cirka 15 procent, varav 75 procent går i en fristående skola som är vinstdriven. Linköpings grundskolestruktur motsvarar alltså Sveriges grundskolemarknad i stort.

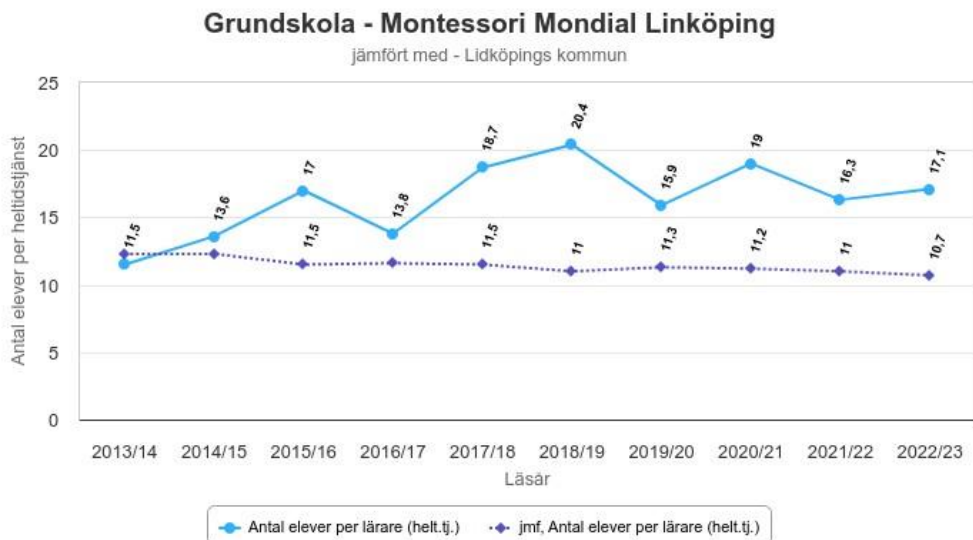
Lärartäthet

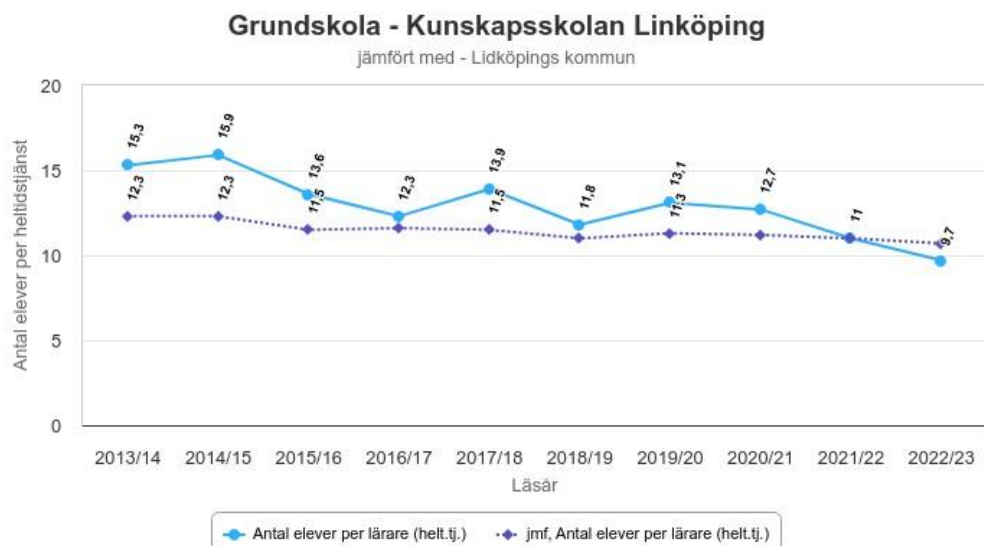
En av de största utgiftsposterna för skolan är lärarlöner. Att ha en låg lärartäthet med så många elever som möjligt per lärare är nödvändigt för att skapa utrymme för vinster. I tabellen nedan redovisas antalet elever per lärare i de grundskolor som drivs som aktiebolag och kan jämföras med den lärartäthet som de kommunala grundskolorna i Linköping har i genomsnitt.

Lärartäthet elever/lärare i de vinstdrivna grundskolorna i Linköping 2022/2023

Skola	Elever/lärare
Montessori Mondial (Academedial)	17,1
Vittra Lambohov (AcadeMedia)	16,9
Thea privata grundskola	14,4
Internationella Engelska Skolan	13,0
Jensen grundskola	12,7
Nya Munken	11,0
Genomsnitt Linköpings kommunala grundskolor	10,7
Eraskolan och Småskolan	10,1
Kunskapsskolan	9,7

75 procent av de vinstdrivna skolorna har fler elever per lärare än genomsnittet i kommunen. De båda AcadeMediaskolorna Montessori Mondial och Vittra Mondial är de grundskolor med lägst lärartäthet. Kunskapsskolan är den enda av de stora skolkoncernerna som 2022/2023 har en relativt hög lärartäthet. Detta gäller dock endast det aktuella året. Tidigare år har Kunskapsskolan haft en lägre lärartäthet än kommunen i stort (se diagram nedan).

I genomsnitt har de vinstdrivna grundskolorna 12,7 elever/lärare. Det innebär att dessa skolor ”sparat” utgifter motsvarande 32 heltidsanställda lärare, jämfört med de kommunala skolornas lärartäthet.

Lärare med pedagogisk högskoleexamen och lärarlegitimation

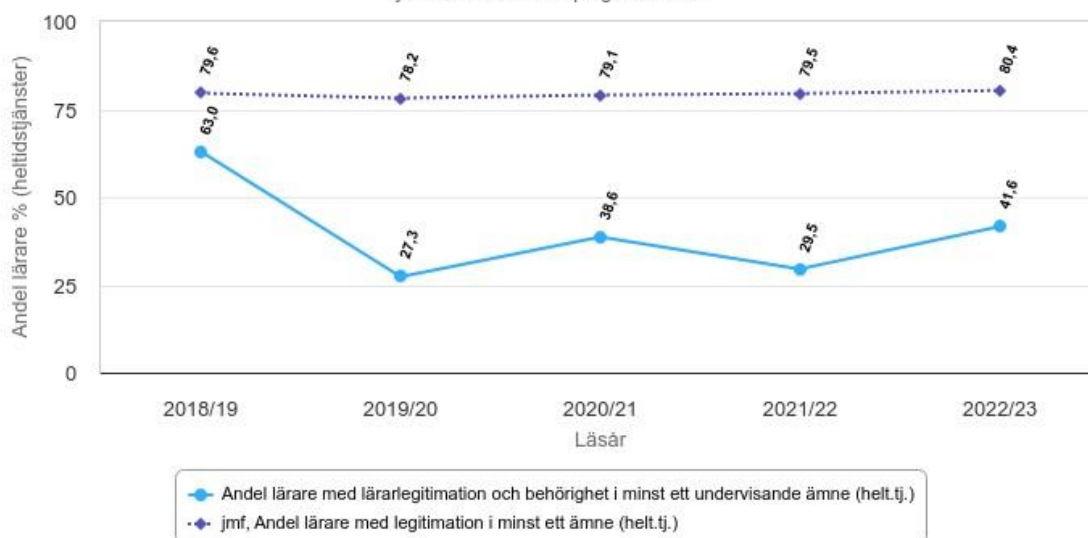
Ett annat område som ger möjlighet att öka vinsten är att ha färre lärare med pedagogisk högskoleutbildning, vilket ger möjlighet att minska lönekostnaderna. Andelen lärare med lärarlegitimation är lägre i de vinstdrivna skolorna. Sex av nio vinstdrivna grundskolor har färre andel lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne jämfört med genomsnittet i de kommunala skolorna.

Skola	Andel
Småskolan	90,6
Nya Munken	85,2
Thea Privata grundskola	83,8
Genomsnitt Linköpings kommunala grundskolor	80,4
Era	73,0
Montessori Mondial	69,9
Vittra Lambohov	48,4
Kunskapsskolan	44,5
Jensen grundskola	41,6
Internationella Engelska Skolan	...

Alla de stora koncernskolorna, förutom Tellusgruppen (Thea), har färre lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne. När det gäller Internationella Engelska Skolan så undantas de från att redovisa lärarbehörighet då de har delar av sin undervisning på engelska. ”Skolverket redovisar inte uppgifter om pedagogisk högskoleexamen för de grundskolor som har tillstånd från Skolinspektionen att anordna delar av undervisningen på engelska” (Skolverkets statistiksidor analysverktyg).

Grundskola - JENSEN grundskola Linköping

jämfört med - Linköpings kommun

Grundskola - Kunskapsskolan Linköping

jämfört med - Linköpings kommun

Segregerad grundskola

Elevunderlaget skiljer sig åt mellan friskolorna och de kommunala skolorna. Sex av nio vinstdrivna skolor har elever med högre andel föräldrar med eftergymnasial utbildning jämfört med de kommunala skolorna. Samtidigt har två vinstdrivna grundskolor, Vittra och Kunskapsskolan, betydligt lägre andel elever med föräldrar som har eftergymnasial utbildning. I de två sistnämnda skolorna är också andelen elever med utländsk bakgrund större jämfört med genomsnittet i kommunen. I genomsnitt har 28 procent av eleverna i grundskolan i Linköping utländsk bakgrund. I Vittraskolan är det 38 procent och i Kunskapsskolan 56 procent.

Andel elever med föräldrar med eftergymnasial utbildning i vinstdrivna grundskolor i Linköping 2022/2023 i procent

Skola	Andel
Eraskolan	92,1
Småskolan	82,5
Nya Munken	72,6
Montessori Mondial	72,4
Jensen	72,2
Internationella Engelska Skolan	68,3
Genomsnitt Linköpings kommunala grundskolor	68,1
Thea Privata grundskola	68,0
Vittra Lambohov	58,9
Kunskapsskolan	40,2

Färre personal inom andra yrkesgrupper i skolan

Andra besparingsområden för de vinstdrivna skolorna kan vara mindre bemanning i skolbibliotek, elevhälsovård och studie- och yrkesvägledare (SYV). Någon tillgänglig statistik finns inte gällande de två först nämnda yrkeskategorierna, men för studie- och yrkesvägledare finns statistik. I de fristående grundskolorna är det 666 elever/SYV (årskurs 7–9) jämfört med 536 elever/SYV i de kommunala grundskolorna /SYV.

Färre tillsvidareanställda bland de stora skolkoncernerna

I de kommunala skolorna har 93 procent av lärarna en tillsvidareanställning jämfört med de vinstdrivna grundskolorna där genomsnittet är 81 procent. Bland friskolorna sticker de stora skolkoncernerna ut med en stor andel lärare som inte är heltidsanställda. Internationella Engelska Skolan är med 69 procent tillsvidareanställda den skola som intar jumboplatsen. Ett motiv till att ha färre andel tillsvidareanställda är att det ger möjlighet att hålla nere lönenivån.

Andel tillsvidareanställda bland de stora skolkoncernerna jämfört med kommunala skolor i Linköping. Andel i procent.

Skola	Andel
Genomsnitt kommunala grundskolorna	92,9
Thea Privata grundskolan (Tellusgruppen)	82,1
Montessori Mondial (AcadeMedia)	79,7
Jensen	76,5
Vittra (Academedia)	76,3
Kunskapsskolan	72,8
IES	68,6

Grundskolan dränerad på 17 miljoner alternativt 28 heltidstjänster

De olika vinstdrivna grundskolorna i Linköping fick under 2022/2023 en total ersättning/skolpeng på 212 miljoner. En vinstmarginal på 8 procent motsvarar cirka 17 miljoner i vinst.

Enligt SCB:s statistik var en genomsnittlig grundskollärlön i östra Mellansverige ca 36 600 kr/mån år 2022. Med arbetsgivaravgifter på 40 procent blir arbetsgivarens lönekostnader ca $51\,000 \times 12 = 612\,000$ kr/år för en heltidstjänst. En vinst på 17 miljoner motsvarar 28 lärare på heltid.

Gymnasieskolan i Linköping efter 30 år med friskolereform

Under läsåret 2022/2023 gick drygt 6700 elever i någon av Linköpings gymnasieskolor. Cirka 2300 (35 procent) av dessa elever gick i en friskola. Samtliga gymnasiefriskolor är vinstdrivna. I grundskolan var det cirka 2200 elever (15 procent) bland totalt 17 000 som gick i någon vinstdriven skola.

Bland de vinstdrivna gymnasieskolorna dominerar skolkoncernen AcadeMedia stort. 926 elever går i en skola som ägs av AcadeMediakoncernen. Detta ger AcadeMedia en marknadsandel på 40 procent bland de vinstdrivna gymnasieskolorna i Linköping. Näst störst är Watmakoncernen med nästan 500 elever på Fria Läroverken i Linköping.

Linköping ingår i ett gemensamt antagningsområde till gymnasiet för elever boende i Östergötland. Det innebär att elever skrivna i en kommun i Östergötland kan gå i en gymnasieskola i en annan kommun. Inpendlingen till Linköpings gymnasieskolor är cirka 2100 elever och utpendlingen drygt 300 elever.

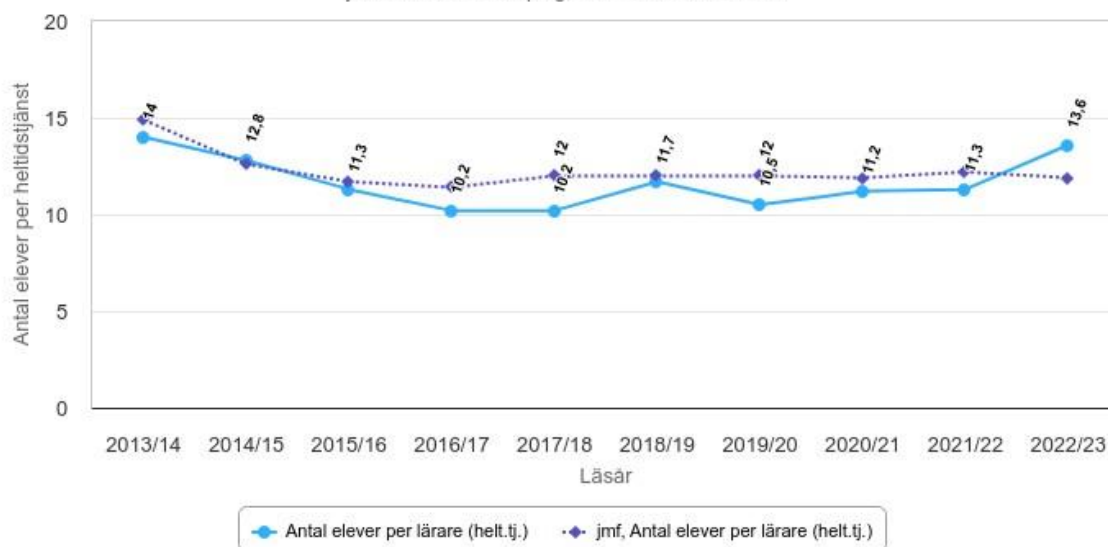
Lärartäthet

Metoden att jämföra lärartäthet mellan olika gymnasieskolor/program är inte möjlig att göra på samma sätt som i grundskolan. Detta då undervisningen/klasstorleken i olika yrkesinriktade, estetiska respektive teoretiska program kan se väldigt olika ut. Samtidigt är det ingen hemlighet att vinstuttagen är minst lika goda om inte bättre i gymnasieskolan. I de kommunala gymnasieskolorna går det i genomsnitt 11,9 elever/lärare och i de vinstdrivande 14,8 elever/lärare.

Vid jämförelse av lärartäthet mellan en i huvudsak teoretisk kommunal gymnasieskola, Birgittaskolan 1 och två motsvarande vinstdrivna gymnasieskolor är resultatet att lärartätheten är lägre i de vinstdrivande skolorna. Fria Läroverken har 24,8 elever/lärare och Klara Teoretiska 15,9 elever per lärare. På Birgittaskolan 1 går det 13,6 elever/lärare.

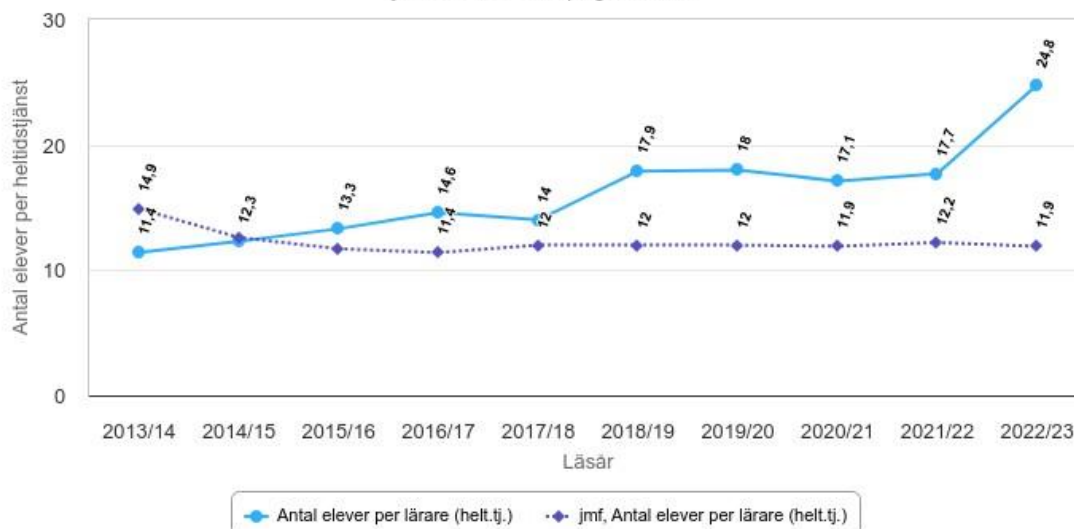
Gymnasieskola - Birgittaskolan 1

jämfört med - Linköping, kommunal huvudman

Gymnasieskola - Fria Läroverken Linköping

jämfört med - Linköpings kommun

Det är uppseendeväckande låg lärartäthet på Fria Läroverken i Linköping. Lärartätheten är mer än halverad på denna skola jämfört med ett genomsnitt på de kommunala gymnasieskolorna.

Andra sätt än minskad lärartäthet för att skapa vinstutrymme är till exempel mindre skolbibliotek, mindre skolgårdar, färre labbutrustningar, färre personal i elevvård och studie- och yrkesvägledning (SYV), färre tillsvidareanställda och lärare utan lärarutbildning.

Lärare med pedagogisk högskoleexamen och lärarlegitimation

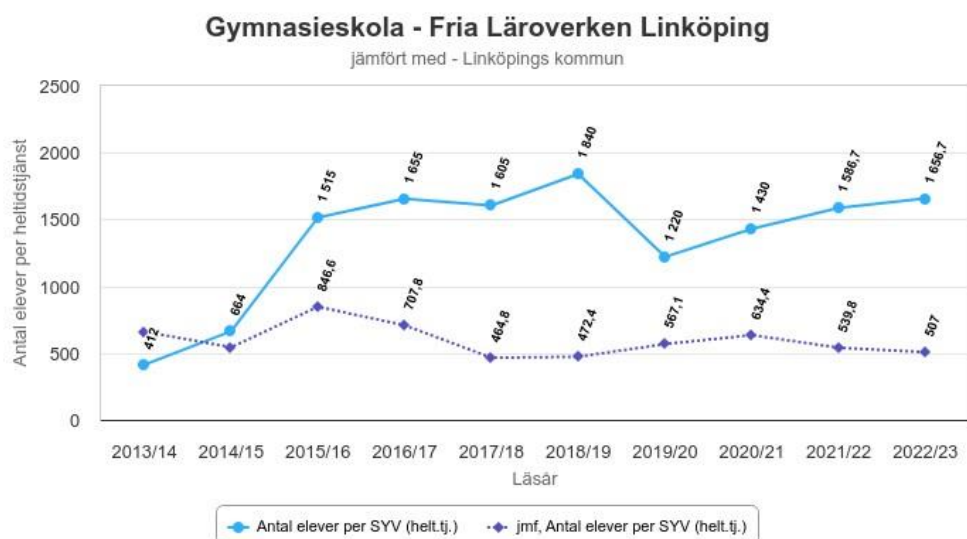
Andelen lärare med pedagogisk högskoleutbildning är lägre i de vinstdrivna gymnasieskolorna. Den genomsnittliga andelen med pedagogisk högskoleutbildning är 68 procent i de vinstdrivna skolorna. Motsvarande bland de kommunala gymnasieskolorna är 90,5 procent. Den genomsnittliga andelen lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne är 62,3 procent i de vinstdrivande gymnasieskolorna. Motsvarande bland de kommunala skolorna är 94,5.

Andel lärare med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne i procent.

Skola	Andel
Genomsnitt Linköpings kommunala gymnasieskolor	94,5
Realgymnasiet	86,5
Fria Läroverken	85,9
JENSEN Gymnasium	84,9
Drottning Blankas Gymnasieskola	64,7
Yrkesgymnasiet	57,0
Praktiska Gymnasiet Tannerfors	52,0
Thoren Business School	42,5
Praktiska Gymnasiet Roxen	42,2
Mediateknikerutbildningen, MTU	42,9
Thoren Business School	42,5
Praktiska Gymnasiet Attorp	42,2
LBS	31,1

Studie- och yrkesvägledare (SYV) i de vinstdrivna gymnasieskolorna

I genomsnitt har de vinstdrivna gymnasieskolorna 467 elever/SYV jämfört med 507 elever/SYV i de kommunala gymnasieskolorna. En vinstdriven skola sticker ut med 1660 elever/SYV och det är Fria Läroverken.

Färre tillsvidareanställda bland de vinstdrivna gymnasieskolorna

94 procent av lärarna i de kommunala gymnasieskolorna är tillsvidareanställda medan motsvarande bland de vinstdrivna är 75,9 procent. De två vinstdrivna skolorna med lägst andel tillsvidareanställda lärare är LBS med 23,8 procent och Thoren Business School med 51,1 procent tillsvidareanställda.

Skolinspektionen, Fria läroverken, Watma och Anders Hultin

Skolinspektionen beslutade den 15 januari 2024 om ett ge Fria Läroverken AB ett föreläggande att senast torsdag 20 juni 2024 vidta ”åtgärder avseende brister rörande prövning av kurs, skolans hantering av betygskataloger och betygsättande lärare.”

Bakgrunden till detta föreläggande finns beskrivet i Sveriges Lärares tidning Vi Lärare 19 juni 2023. ”en centralt tillsatt matematikutvecklare och en förstelärare [har] under vintern och våren rest runt till tre av företagets åtta gymnasieskolor och erbjudit underkända elever att pröva sina betyg i mattekurser på nytt.” Matematiklärare Henrik Berg vid Fria Läroverken i Linköping beskriver vidare den oseriösa betygssättning på följande sätt ”När höstterminen började hade knappt 29 procent av eleverna på BF- och SA-programmen i årskurs två på Linköping Fria Läroverk underkänt i kurserna matematik 1a och 1b. Efter höstens ordinarie prövningar hade andelen sjunkit till 25 procent. De 20 elever som fortfarande inte var godkända fick då erbjudande om att gå specialprövningen. Samtliga blev godkända – och en stor andel blev det efter bara två 90-minuterspass”.

Det är nu inte första gången som Anders Hultins skolor och hans roll i framväxten av vår marknadsskola har utsatts för hård kritik. Under åren 1991 till 1994 arbetade han som sakkunnig på Utbildningsdepartementet och var delaktig i att arbeta fram förslagen om fristående skolor, det ”fria” valet, skolpeng och att aktiebolag fick rätt att starta skolor. Efter Moderaternas valförlust 1994 övergick han till att 1995 vara med och starta Friskolornas Riksförbund. 1999 var han med och startade Kunskapsskolan tillsammans med Peje Emilsson. Anders Hultin var Vd där fram till 2007. Hösten 2012 tillträdde han som VD på JB-koncernen. En skolkoncern med 30-tal gymnasieskolor och över 10 000 elever. Efter knappt ett år som VD gick koncernen i konkurs. Då köpte han ut de bästa fungerande skolorna för en billig penning som blev startpunkten för de Fria Läroverken.

I samband med att skolkoncernen John Bauer ansökt om konkurs, elever fått byta skola och lärare blivit arbetslösa skriver vd Anders Hultin på Facebook ”Because I am worth it...” och skålar med ett vin för 779 kronor.

Fria Läroverken är en del i skolkoncernen Watma Education med 8 gymnasieskolor, 9 grundskolor och 14 Komvuxutbildningar. Företaget har 6000 elever och 650 anställda. I mars 2023 avslöjades att Watma använt skolpengen till att köpa våffelstuga i Åre och satsningar på skolor i Pakistan. Norrköpings Tidningar skriver 1 juni 2023 ”Norrköpingsskolan behöver ta in mer personal, larmar flera personer med insyn. Samtidigt fördes förra läsåret drygt tio miljoner kronor ut från koncernens skolor. Hälften hamnade direkt i fickorna på ägaren Anders Hultin – resten gick till en våffelstuga i fjällen och en satsning i Pakistan.”

Gymnasieskolan dränerad på 25 miljoner alternativt 37 heltidstjänster

Den sammanlagda ersättningen som de vinstdrivna gymnasieskolorna i Linköping erhöll under läsåret 2022/2023 var cirka 290 miljoner kronor. Ersättningen inkluderar de gymnasieelever som kommer från annan kommun och som betalas av den kommun som eleven är mantalsskriven i. En vinstmarginal på 9 procent ger ett överskott på cirka 25 miljoner kronor för aktieägarna.

En gymnasielärare tjänade i genomsnitt 40 000 kr under 2022/2023. Med arbetsgivaravgifter på 40 % blir arbetsgivarens lönekostnader ca $40\,000 \times 1,4 \times 12 = 672\,000$ kr/år för en heltidstjänst. En vinst på 24 miljoner motsvarar 37 lärare på heltid.

30 år med marknadsskola i Linköping

Resultatet i Linköping av det skolexperiment som startade med propositionen Valfrihet i skola 1991/92 blev allt annat än mångfald, fler föräldrakooperativ eller en skola i världsklass. Vi fick i stället en skola med:

- En ökad enfald med dominans av vinstdrivna skolkoncerner och speciellt inom gymnasieutbildningen där AcadeMedia och Watma Education dominerar
- Färre lärare/elever i de vinstdrivna skolorna jämfört med de kommunalt drivna.
- Färre lärare med lärarlegitimation i de vinstdrivna skolorna
- Misstänkt oseriös betygssättning
- Dränering av skolornas resurser där skattebetalarnas pengar förts över till aktieägarna